

TOMASZ GRAFF* – KRAKÓW

KLASZTOR W KRAŚNIKU W DZIELACH JANA DŁUGOSZA

Jan Długosz niejednokrotnie w swoich dziełach, a zwłaszcza w *Liber beneficiorum* zamieszczał informacje, które współczesnym badaczom pomagają rekonstruować codzienność życia klasztornego w jego czasach. Na początku kwerendy dotyczącej klasztoru kraśnickiego, można było przypuszczać, że być może dziejopis poza *Liber beneficiorum* również i w innych swoich dziełach wspomniał o klasztorze kraśnickim, lub przynajmniej pisał o Kraśniku w interesującym nas okresie. Sam zresztą okazywał sympatię kanonikom laterańskim, a nawet przyczynił się do sprowadzenia ich do Kłobucka¹. Okazuje się jednak, że poza *Liber beneficiorum* odniesienia kraśnickie są bardzo wątle i dlatego głównym obszarem mojej analizy pozostaje właśnie to dzieło. Zaznaczyć jednak należy, że ostatnio temu problemowi poświęciła część swojej uwagi Ewa Zielińska w książce *Kultura intelektualna kanoników regularnych z klasztoru w Kraśniku w latach 1469-1563*, przedstawiając w pierwszej części swojej pracy m.in. najistotniejsze okoliczności fundacji klasztoru kraśnickiego oraz porównując stan uposażenia konwentu w świetle dokumentu fundacyjnego Jana Rabsztyńskiego z 1468 roku, do kolejnych źródeł w na ten temat, w tym do *Liber beneficiorum* i źródeł późniejszych². Dlatego w poniższych rozważaniach skupię się głównie na relacji kronikarza o sprowadzeniu zakonników do Kraśnika, jak i na jego tekście o samym Kraśniku, pragnąc przybliżyć słowa Długosza współczesnemu czytelnikowi w języku polskim w oparciu o podstawę rękopiśmienną znajdującą się w Archiwum i Bibliotece Krakowskiej Kapituły Katedralnej. Więcej uwagi poświęcę także

* Tomasz Graff – dr historii, adiunkt w Katedrze Dziejów Kultury, Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

¹ K. Piotrowicz, *Długosz Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej PSB), t. 5, Kraków 1939-1946, s. 179; T. Gliński, *Kanonicy regularni (Bożeciałki) w opinii Długosza*, w: *Studia z dziejów kościoła Bożego Ciała w Krakowie*, red. Z. Jakubowski, Kraków 1977, s. 189-209.

² E. Zielińska, *Kultura intelektualna kanoników regularnych z klasztoru w Kraśniku w latach 1469-1563*, Lublin 2002, s. 25-60 (tam także źródła i starsza literatura dotycząca tej problematyki). Zob. też J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997, s. 501, 510; *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, opr. S. Kuraś, w: *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 3, Warszawa 1983, s. 114-115.

Długoszowemu opisowi uposażenia kraśnickiego klasztoru, starając się zasygnalizować pułapki czyhające na historyka podczas lektury. Na początku warto jednak wspomnieć o tych informacjach Długosza, które choćby pośrednio odnoszą się do Kraśnika, do konwentu kraśnickiego i zostały zawarte nie tylko w *Liber beneficiorum*, ale i w innych dziełach kronikarza.

Otóż, jak wiadomo, głównym powodem fundacji klasztoru kraśnickiego przez Jana Rabsztyńskiego³ był motyw dewocyjny związany ze śmiercią jego ojca Andrzeja Tęczyńskiego, niezwykle zasłużonego w czasie wojny 13-letniej⁴, okrutnie zamordowanego przez mieszkańców Krakowa w klasztorze franciszkanów, co znalazło swój finał w ścięciu 6 mieszczan. Natomiast kultura polska zyskała wskutek tych wydarzeń słynną elegię napisaną w języku rodzimym – *O zabiciu Andrzeja Tęczyńskiego*, zaczynającą się od słów:

A jacy to źli ludzie mieszczanie krakowianie,
żeby pana swego, wielkiego chorągiewnego,
Zabiliście, chłopi, Andrzeja Tęczyńskiego!
Boże się go pożałuj, człowieka dobrego⁵.

Długosz dosyć dokładnie w swoich *Annales (Rocznikach)* relacjonował pod rokiem 1461 całe zajście, nie uciekając od drastycznego opisu śmierci Andrzeja, który „w obecności Ciała Chrystusowego w monstrancji, [...] po rozbiciu czaszki (długo bowiem stawiał opór) i wylaniu się mózgu zginął”⁶. Kronikarz wspomniał ponadto, że w trakcie tych wydarzeń był obecny przy ojcu również Jan Rabsztyński, niemal cudem uchodząc przez dom Długosza, który być może pomógł mu w uratowaniu życia⁷. Długosz informował także o żądaniach polskiej szlachty w sprawie ukarania sprawców śmierci Andrzeja Tęczyńskiego, a następnie o pozwaniu rajców krakowskich przez Jana Tęczyńskiego oraz Jana Rabsztyńskiego i nałożeniu kary śmierci na część z nich oraz konieczności zapłacenia 80.000 grzywien wadium⁸. Na początku 1462 roku zrelacjonował także stracenie skazanych mieszczan i przekazanie innych w ręce Jana Rabsztyńskiego. Długosz podkreślił też, że żądny zemsty Jan z pogardą odrzucił wstawiennictwo za skazanymi samej królowej Elżbiety⁹. Wreszcie pod rokiem 1463 kronikarz powiadomił o przyjęciu jako zadośćuczynienia ze strony rajców krakowskich przez Jana Tęczyńskiego i Jana Rabsztyńskiego sumy 6.200 florenów, co jest dla historyka ważną

³ J. Kurtyka, *Rabsztyński Jan*, PSB, t. 29, Kraków 1986, s. 568-572; idem, *Tęczyńscy*, iuxta indicem.

⁴ Idem, *Tęczyńscy*, s. 465-502, 553-554.

⁵ Cyt. za K. Graff, T. Graff, *Średniowieczne korzenie Polski. Historia dla każdego*, Kraków 2015, s. 112.

⁶ Cyt. za *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks.12 (1445-1461), red. J. Wyrozumski, Warszawa 2004, s. 403; por. *Ioannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. XII (1445-1461), ed. G. Wyrozumski, Cracoviae 2003, s. 358. Sprawę opisali F. Papée, *Zabicie Andrzeja Tęczyńskiego i proces wielki szlachecko-mieszczański*, w: *Studia i szkice z czasów Kazimierza Jagiellończyka*, Warszawa 1907, s. 3-30; Kurtyka, *Tęczyńscy*, s. 373-382.

⁷ *Ioannis Dlugossii Annales*, lib. XII (1445-1461), s. 358.

⁸ Tamże, s. 361, 373-374.

⁹ Tamże, lib. XII (1462-1480), ed. G. Wyrozumski, Cracoviae 2005, s. 21-23.

wskazówką, przy pytaniu o źródło dochodów fundacji klasztoru kraśnickiego¹⁰. Ostatni raz o Rabsztyńskim Długosz wzmiankował w *Annales (Rocznikach)* pod rokiem 1474, gdy pisał o wyprawie wojennej króla polskiego przeciw królowi Węgier Maciejowi Korwinowi i odmowie służby wojskowej m.in. ze strony Jana Rabsztyńskiego, żądającego zapłaty za wyprawę zagraniczną. Co znamienne, dziejopis nazwał wówczas fundatora klasztoru Janem Rabsztyńskim z Kraśnika (*Ioannes Rabstinski de Krassnik*), a nie jak poprzednio Janem Rabsztyńskim – wyraźnie zatem wskazując znaczenie Kraśnika dla samego Jana Rabsztyńskiego¹¹. Innym dziełem Długosza poza *Liber beneficiorum*, w którym dziejopis wzmiankował Kraśnik jest *Vitae episcoporum Poloniae*. Otóż w biogramie biskupa krakowskiego Jana Lutkowica, który, jak wiadomo, na prośbę Jana Rabsztyńskiego zamienił w 1469 roku dotychczasowy kraśnicki kościół parafialny na klasztorny, nie ma co prawda o tej czynności biskupiej informacji, ale jednak Kraśnik pojawił się w kontekście fundacji kościoła parafialnego w Pniowie przez archidiacona Jana Pniowskiego. Biskup według Długosza zgodził się na fundację kościoła parafialnego, uposażonego dziesięcinami z mensy biskupiej, m.in. z Rzeczycy, wsi należącej do kościoła parafialnego w Kraśniku¹². Rzeczycza, jak wiadomo, wchodziła w skład uposażenia klasztornego, co Długosz potwierdził także w *Liber beneficiorum* przy opisie Rzeczycy zaznaczając: *cuius proprietas et dominium ad praepositum et conventum monasterii in Crasznik pertinet*¹³. Innych śladów odnoszących się do Kraśnika w II poł. XV w. poza *Liber beneficiorum* u Długosza nie ma. Zajmijmy się zatem samą fundacją klasztoru kraśnickiego i opisem dóbr klasztornych pióra krakowskiego kronikarza. Punktem odniesienia jest, jak już wspomnieliśmy pierwotna fundacja Jana Rabsztyńskiego z 1468 roku, oryginał dokumentu fundacyjnego znajduje się w Archiwum Narodowym w Krakowie, perg. 887¹⁴; pomocny w ustaleniu ostatecznego tekstu jest także znajdujący się w Bibliotece Jagiellońskiej perg. 197¹⁵. Ostatnio wydawcy wersji elektronicznej *Materiałów do Kodeksu Dyplomatycznego Małopolski*, t. 5, za lata 1451-1506 udostępnili tekst fundacji wraz z jej rejestrem w Internecie, jak również zamieścili skany z tzw. Tek Bujaka, zawierających odpis tej fundacji¹⁶. W dokumencie wystawionym 18 maja fundator Jan Rabsztyński z Tęczyna poinformował biskupa krakowskiego Jana Lutka z Brzezia o swojej fundacji, którą dokonał w intencji zbawienia duszy jego ojca Andrzeja Tęczyńskiego, jak również w intencji od-

¹⁰ Tamże, s. 60.

¹¹ Tamże, s. 337.

¹² *Ioannis Dlugossii senioris canonici cracoviensis Vitae Episcoporum Poloniae*, ed. I. Polkowskiej, w: *Opera Omnia*, t.1, Cracoviae 1887, s. 99-100.

¹³ Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej (dalej: AKKK), rkps 197, k. 131r-131v; rkps 196, k. 104r; por. *Joannis Długosz senioris canonici cracoviensis Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* (dalej: LB), t. 3, w: *Opera Omnia*, t. 9, ed. A. Przedziecki, Cracoviae 1864, s. 174; por. LB, t. 2, w: *Opera Omnia*, t. 8, ed. A. Przedziecki, Cracoviae 1864, s. 500.

¹⁴ Archiwum Narodowe w Krakowie, perg. 887; W. Bielak, *Dokument fundacyjny klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Kraśniku*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 107 (2017) s. 23-32 (artykuł wraz z edycją dokumentu fundacyjnego).

¹⁵ Biblioteka Jagiellońska, perg. 197.

¹⁶ *Materiały do Kodeksu Dyplomatycznego Małopolski*, t. 5, za lata 1451-1506, nr 800, <http://users.man.poznan.pl/~mdkdm/dokumenty.html> (dostęp: 23.02.2016).

puszczenia własnych grzechów i stryja Jana Tęczyńskiego, który namówił zresztą Rabsztyńskiego do tego dzieła. Po śmierci dotychczasowego plebana Andrzeja, fundator oddawał kanonikom regularnym z Kazimierza kościół parafialny w Kraśniku i określił szczegółowo jego uposażenie, czyli:

dom plebański koło kościoła na urządzenie klasztoru z przyległym ogrodem, folwark na przedmieściu przy ul. Sandomierskiej, pole w Pasiecznej Woli na urządzenie folwarku, rolę czyli niwę leżącą naprzeciw tego pola między polami Piotra Brzanego i Pasiecznego rozpoczynając od rzeki, która płynie ze Stróży, na długość pół miejskich, wieś Rzeczycę ze wszystkimi przyległościami. Ponadto daje dziesięcinę pieniężną z Kraśnika i przedmieścia z 20 łanów, dziesięcinę w Stróży z 60 łanów, w Piasku z 4 łanów, koło rzeki w kierunku Piasku z 3 łanów Piotraszkowskich w Suchyni, ze wszystkich pół folwarcznych sześć groszy monety bieżącej. Ponadto daje dziesięcinę zbożową czyli *kopczyznę* z każdego łanu miejskiego Kraśnika i przedmieścia, Stróży, Piasku, Suchyni z trzech rodzajów zasiewów: żyta, pszenicy i owsa, także z Wyźnianki dziesięcinę snopową poczynając od łanu Jana Wróbla aż do łanu Kochanowskiego, ale nie w całości lecz zaczynając od wsi aż do góry przez pola w kierunku Olbęcina, a także z ról sołeckich tej wsi w kierunku Urzędowa. Podobnie daje dziesięcinę snopową ze wszystkich swoich ról folwarcznych w Wyźnicy koło dworu zaczynając od Suchyni. Dodatkowo daje łąki w Wyźnicy i Rudkach. Do parafii ma należeć Kraśnik, Stróża, Piasek, Suchynia, Wyźnianka, Rzeczyca oraz Sułów i Zakrzów od dawna włączone do parafii (wraz z dziesięcinami z sołectwa – na mocy porozumienia z opatem koprzywnickim Mikołajem)¹⁷.

Z tym dokumentem koresponduje z kolei akt wspomnianego wyżej biskupa krakowskiego Jana Lutka z Brzezia, który 13 marca 1469 roku zatwierdził i transumował dokument Rabsztyńskiego oraz określił zasady funkcjonowania fundacji, w tym relacji i obowiązki klasztoru wobec parafii, kwestie związane ze sprawowaniem *cura animarum* itp. Co ciekawe, biskup nakazał, aby wybór prepozyta dokonywał się tylko spośród zakonników z klasztoru Bożego Ciała na Kazimierzu. Dodatkowo prepozyt powinien znać dobrze język polski¹⁸. Dodajmy, że o związkach z kazimierskim klasztorem świadczy także fakt, że ostatniego maja 1480 roku Jan z Bytomia (zm. 1507) pierwszy prepozyt oraz konwent kanoników regularnych reguły augustiańskiej przy kościele św. Marii w Kraśniku zawiązali konfraternię modlitewną z konwentem kanoników regularnych reguły augustiańskiej przy kościele Bożego Ciała na Kazimierzu¹⁹. W każdym razie fundacja Rabsztyńskiego została zatwierdzona przez Stolicę Apostolską dopiero 9 IV 1487 roku przez komisarza apostolskiego Jana, notabene opata cysterskiego klasztoru w Koprzywnicy, z polecenia Innocentego VIII wystawionego jeszcze 14 I 1486 roku²⁰. W sekwencji tych wydarzeń mieści się opis klasztoru kraśnickiego i jego posiadłości zamieszczony w *Liber beneficiorum* przez zmarłego w 1480

¹⁷ Cyt za: tamże.

¹⁸ Archiwum Narodowe w Krakowie, perg. 889; *Materiały do Kodeksu Dyplomatycznego Małopolski*, t. 5, nr 837, <http://users.man.poznan.pl/~mdkdm/dokumenty.html> (dostęp: 29.02.2016).

¹⁹ Archiwum OO. Kanoników Laterańskich przy kościele Bożego Ciała w Krakowie, perg. 109.

²⁰ Archiwum Narodowe w Krakowie, perg. 898; *Materiały do Kodeksu Dyplomatycznego Małopolski*, t. 5, nr 1767, <http://users.man.poznan.pl/~mdkdm/dokumenty.html> (dostęp: 29.02.2016).

roku Jana Długosza. Spod jego pióra wylania się zatem stan uposażenia, niedługo, bo zaledwie kilka lat po fundacji Rabsztyńskiego, co stanowi cenny materiał porównawczy, i jest wartościowym uzupełnieniem naszej wiedzy o fundacji. Należy jednak zwrócić uwagę, co zaakcentowała już Ewa Zielińska, że Długosz czasami stosował pewne uproszczenia, np. w kwestii nomenklatury tych samych elementów osadniczych umieszczonych pod różnymi nazwami, czy też opisując Kraśnik jako całość, bez wyróżnienia jego przedmieść²¹.

Z punktu widzenia interesujących nas rozważań najciekawszym fragmentem *Liber beneficiorum* jest bezpośredni opis fundacji klasztoru kraśnickiego dokonanej przez Jana Rabsztyńskiego znajdujący się w rękopisie 197 (Fot.1). Jego elementy powtarzają się zresztą w innych miejscach tego dzieła. Oddajmy zatem głos Janowi Długoszowi w przekładzie polskim:

Klasztor czwarty zakonu kanoników regularnych świętego Augustyna diecezji krakowskiej w Kraśniku.

Jan Andrzej z Tęczyna zwany Rabsztyńskim panicz i rycerz krakowskiej diecezji, dziedzic w Kraśniku, herbu Topór, przez Jana z Tęczyna kasztelana krakowskiego stryja swojego rodzzonego przekonany i przywiedziony, chcąc sprawić w mieście swoim Kraśnik pomnożenie czci i chwały Bożej oraz wiary i religii chrześcijańskiej, z kościoła parafialnego w Kraśniku klasztor braci świętego Augustyna kanoników regularnych funduje, przekonany, że przychody i należności wspomnianego kościoła w Kraśniku wystarczają na utrzymanie i wsparcie braci zakonnych i ich wspólnoty zakonnej. Skoro zatem wspomniany kościół w Kraśniku od śmierci Jana Kalińskiego²², jego ostatniego i bezpośredniego zwierzchnika, wakuje, Jan Lutek biskup krakowski, przez wspomnianych Jana z Tęczyna kasztelana krakowskiego i jego bratanka Jana Rabsztyńskiego uproszony, wspomniany kościół w Kraśniku ze świeckiego, w poniedziałek 3 marca roku Pańskiego 1469, na zakonny przenosi i go zakonowi i braciom kanoników regularnych, oba rodzaje życia, to jest czynne i kontemplacyjne praktykującym, by godziny nocne i dzienne i sprawy Boskie wypełniali, po wieczne czasy oddaje, przydziela, oddaje na własność, uprzywilejowuje i zapisuje, by nim zarządzali, kierowali i nad nim opiekę sprawowali; zarządzając, za specjalną zgodą wspomnianego patrona Jana Rabsztyńskiego, by, jeśli nastąpi wakat na stanowisku przełożonego, bracia albo spośród siebie, albo – w przypadku braku odpowiedniej osoby – spośród braci klasztoru Bożego Ciała w Kazimierzu przełożonego wybierali, i by się we wszystkim dostosowali, do wspomnianych braci Bożego Ciała w Kazimierzu w stroju, obrządku i ceremoniach, i w pozostałych zwyczajach, zaś w spisie obrzędów liturgicznych do kościoła krakowskiego. A wspomnianego klasztoru w Kraśniku pierwszym przełożonym i kamieniem [węgielnym został] Jan z Bytomia²³, brat wspomnianego zakonu i klasztoru, który

²¹ Zielińska, *Kultura intelektualna*, s. 48.

²² Błąd Długosza, pleban Kaliński h. Topór, miał na imię Andrzej. Zob. J. Kurtyka, *Tęczynscy*, s. 416, 492, 494, 501; por. Zielińska, *Kultura intelektualna*, s. 27.

²³ K. Łatak, S. Nalbach, *Ze studiów nad kulturą umysłową kanoników regularnych krakowskiej prepozytury Bożego Ciała w XV i XVI wieku*, Kraków 2009, s. 54, 75, 125. Wg autorów licząc wraz z prepozytem Janem z Bytomia początkowo przybyło do Kraśnika właściwie 7 zakonników (oprócz prepozyta Jana z Bytomia, byłego magistra nowicjuszy, byli to: przeor i zakrystianin Mikołaj, ks.

z innymi braćmi z klasztoru Bożego Ciała z Kazimierza, danymi mu do pomocy przez brata Jakuba [tj. Jakuba z Wadowic]²⁴ przełożonego Bożego Ciała, jako pierwszy klasztorem w Kraśniku przez wiele lat rządził, i z korzyścią nim kierował. Uznaliśmy, że należy opisać przychody tego właśnie nowego klasztoru w Kraśniku, by nie były nieznanne, i by przez nikogo w przyszłości nie mogły być wymazane, i opisujemy je w ten sposób²⁵.

Dalej następuje opis uposażenia klasztoru kraśnickiego. Długosz zaczyna od kościoła parafialnego w Kraśniku z zaznaczeniem, że chór i zakrystia kościoła parafialnego zostały wykonane dzięki Janowi Kalińskiemu *de domo* Topór, dawnego plebana. Tutaj znowu Długosz mylnie nazywa Andrzeja Kalińskiego Janem. Według dziejopisa po śmierci Kalińskiego kościół kraśnicki został zamieniony na kościół zakonny, w którym mieszka prior i ośmiu zakonników reguły św. Augustyna, pod patronatem Jana Melsztyńskiego – tu znowu błąd Długosza, chciał zapewne napisać – Rabsztyńskiego. Następnie stwierdził, że jest tutaj 30 łanów mieszczan. Z dwudziestu płacona jest dziesięcina klasztorowi (na św. Marcina z każdego łanu po 6 groszy), z dziesięciu płacona jest dziesięcina scholasterii sandomierskiej. Następnie Długosz wymienił kolejne powinności, m.in. dowiadujemy się, że w mieście Kraśniku jest 6 łanów wójtowskich, z których także jest płacona dziesięcina klasztorowi. Dowiadujemy się także, że w mieście nie ma ogrodów, ale jest młyn, choć *non habet agros*. Zarówno prepozyt, jak i klasztor mają *optimum praedium*, czyli folwark, podzielony na 3 pola, z których nie jest płacona dziesięcina, ale zbiory są składowane w osobnym spichlerzu. Dowiadujemy się także, że w Kraśniku jest szkoła, którego rektora mianuje prepozyt klasztoru, płacąc mu 50 grzywien. W dalszej części kronikarz wymienił jednostki osadnicze należące do parafii, wraz z powinnościami wobec klasztoru czy parafii, jak będąca własnością klasztoru Rzeczycza, Stróża ze swymi ogrodami i karczmami, Piasek, Suchynia, Bieliny (*praedium coenobiale monasterii de Krasznik* słynące z hodowli bydła), dawna posiadłość rycerska Grębienica z drewnianym kościołkiem pw. Świętej Marii Dziewicy, Zakrzów z folwarkiem i Sułów²⁶. Są to cenne informacje, bowiem niektóre z tych miejscowości, jak np. Grębienica nie pojawiają

Jakub, ks. Stanisław z Sandomierza, ks. Tomasz, brat Błażej i brat Stanisław, a ok. 1480 roku dołączyło kolejnych dwóch: ks. Jan z Lublina i ks. Marcin. Prepozyt Jan z Bytomia przed 1499 rokiem powrócił do Krakowa, gdzie zmarł w 1507 roku. Zob. także K. Łatak, *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Elk 1999, s. 87-88; tenże, *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002, s. 111.

²⁴ K. Łatak, *Poczet rządców Opactwa Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie*, Kraków, 2005, s. 41-47; T. Graff, *O zapomnianym wadowiczanie, nieznanym portrecie Marcina Wadowity i wadowickim pochówku księżniczki piastowskiej „Wadoviana”*, 14 (2011) s. 192-196.

²⁵ AKKK, rkps 197, k. 131r; por. LB, t. 3, s.172-173. Dziękuję za pomoc w tłumaczeniu p. Robertowi Sochaniowi. W tym miejscu warto podkreślić, że z pewnością należy przychylić się do zdania wielu badaczy, że oryginał *Liber beneficiorum* Jana Długosza znajdujący się w Archiwum i Bibliotece Krakowskiej Kapituły Katedralnej bezsprzecznie wymaga nowej, krytycznej edycji. Zob. np. M.D. Kowalski, *Dzieje autografu katedralno-kolegiackiej części Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis Jana Długosza*, „Studia Źródłoznawcze”, 46 (2009) s. 83-94.

²⁶ AKKK, rkps 197, k. 131r-133v; por. LB, t. 3, s.173-177.

się w dokumencie fundacyjnym, a widzimy je u Długosza. W części dotyczącej Rzeczycy dowiadujemy się o 2 stawach rybnych, o młynie i folwarku, o tym że wieś ma 18 łąnów kmiecych czynszowanych na rzecz klasztoru w wysokości 17 groszy rocznie, a chłopci składają prepozytowi daninę złożoną z 2 kogutów, 2 serów i 30 jaj. Z młyna kanonicy pobierali 2/3 tzw. *emolimentum*. Klasztor pobierał dziesięcinę pieniężną nie tylko z posiadłości kraśnickich i jego przedmieść, ale ze Stróży, Gręmbienicy, oraz Piasku i Suchyni. 8 skojców płacił także sołtys w Zakrzowie. Konwent otrzymywał także dziesięcinę w naturze, czyli snopową i kopczyń, z posiadłości kraśnickich, Stróży, Zakrzowie, Piasku i Suchyni oraz w Gręmbienicy, Wyżniance i Wyżnicy. Część chłopów musiała także zwozić zboże do magazynu. Z kolei nie płacili dziesięciny zagospodarowujący pustki²⁷. Jak słusznie zauważyła Ewa Zielińska, w *Liber beneficiorum* znajduje się dokładna informacja o zapłacie dziesięciny snopowej tylko w odniesieniu do 2 łąnów sołty-sich w Wyżniance²⁸. Według tej badaczki łączny dochód klasztoru z tych dóbr na podstawie *Liber beneficiorum* wynosił ok. 53 grzywny i miał charakter zaniżony, a uposażenie kanonii kraśnickiej, choć było uboższe od kłobuckiej, można porównywać z Kurozwękami²⁹. Rzeczywiście, wypada się zgodzić z tą konstatacją, tym bardziej że potwierdzają ją wszak pośrednio źródła dotyczące innych klasztorów, nie tylko kanonickich. Np. w omawianym okresie niejednokrotnie np. cystersi w Mogile byli napominani przez biskupa krakowskiego, że zaniżają swoje dochody³⁰. Wróćmy jednak do *Liber beneficiorum*. Co ciekawe, niektóre już raz zapisane informacje i uposażeniu klasztoru Długosz powtarza w innych miejscach niemal dosłownie, inne jednak modyfikuje, np. raz w Rzeczycy jest według niego jeden dobry staw, innym razem pojawiają się już dwa stawy.

W rękopisie 196 (Fot. 2) przy opisie parafii diecezji krakowskiej znów odnajdujemy obszerniejszą informację o Kraśniku, choć w zmienionej wersji, niż przytoczona przez nas wyżej. Oto słowa Długosza w przekładzie polskim:

Kraśnik.

Miasto mające kościół parafialny, którego chór z wypalanej cegły zbudowany został, przez Jana Kalińskiego³¹, wtedy jego proboszcza, z domu Topór, świętemu... poświęcony; jego w pieczy mają kanonicy regularni świętego Augustyna, którego patronem jest herbu Starza to jest Topór Jan z Tęczyna; z jego ustanowienia wspomniany kościół, świecki, przez Jana Lutka, wtedy biskupa krakowskiego, roku Pańskiego 1460³²... na zakonny przeniesiony został, i kanonikom regularnym świętego Augustyna przekazany, a który jako swoje uposażenie ma niżej opisane dochody. We wspomnianym mieście Kraśnik jest 30 łąnów mieszczkańskich, z których 10 łąnów każdy uiszcza scholasterii sandomierskiej jako dziesięcinę 6 zwyczajowych groszy, z 20

²⁷ AKKK, rkps 197, k. 131r-133v; por. LB, t. 3, s. 173-177..

²⁸ Zielińska, *Kultura intelektualna*, s. 50.

²⁹ Tamże, s. 51.

³⁰ *Zbiór dyplomatów klasztoru mogińskiego przy Krakowie*, wyd. E. Janota, Kraków 1865, nr 125, uwagi na s. 112-113.

³¹ Powinno być: Andrzeja Kalińskiego.

³² Powinno być: 1469, ale w rękopisie tekstu widać, że Długosz zostawił miejsce na uzupełnienie daty.

zaś łąnów także uiszczana jest dziesięcina, po 6 groszy powszechnego pieniądza, dla kościoła i proboszcza w Kraśniku. Także jest tam 6 łąnów wójta, zamienionych na majątność dziedzica, które uiszczają dziesięcinę snopową kościołowi w Kraśniku. Także każdy łąn uiszcza jako meszne [mszalne] jedną miarę pszenicy ozimej, jedną miarę pszenicy jarej, i jedną miarę owsa, dla tego samego kościoła w Kraśniku³³.

W tej części *Liber beneficiorum* wymienione zostały ponownie Rzeczyca, Stróża, Wyżnica, Wyżnianka z folwarkiem szlacheckim, Bieliny, Piaseczna Wola, Suchynia z kościołem, tym razem według Długosza tylko pw. Świętej Marii (poprzednio – pełne wezwanie), Grębienica, Zakrzów, Sułów. Co ciekawe, Rabsztyński, jest tutaj nazwany Janem Kraśnickim³⁴. Miejscowości te, a czasem i inne związane z parafią są rozproszone i w innych miejscach *Liber beneficiorum*, np. w rękopisie 194 można przeczytać informacje dotyczące scholasterii sandomierskiej. Tutaj znowu pojawiają się znane nam Wyżnica, Wyżnianka, ale z dodatkową notką, a mianowicie Długosz wyraźnie napisał o młynie (*item molendinum est ibi*). Znalazła się ponadto informacja o Kraśniku z murowanym kościołem, co miał uczynić były pleban Jan, czyli faktycznie Andrzej Kaliński³⁵. W tej części *Liber beneficiorum* Długosz także podkreślił, że kościół kraśnicki był wcześniej parafialnym, aby stać się konwentualnym, ofiarowanym kanonikom regularnym św. Augustyna na prośbę Jana Rabsztyńskiego, właściciela i patrona. W tym miejscu również pojawiła się z nieznacznymi zmianami „wyliczanka” o 30 łąnach mieszczkańskich, 6 wójtowskich itd. Następnie Długosz zamieścił znany nam już wykaz miejscowości należących do parafii kraśnickiej, ale płacących także scholasterii sandomierskiej: Stróża, Bieliny, Piaseczna Wola, Grębienica, Suchynia³⁶. Część z tych osad umieścił także przy okazji opisanie uposażenia klasztoru koprzywnickiego – zostały tu dwukrotnie wspomniane wsie Sułów i Zakrzów – czyli miejscowości wchodzące w obręb parafii kraśnickiej, ale należące także do klasztoru koprzywnickiego. Dzięki temu dopiero dowiadujemy się, że sołtys w Sułowie miał 2 karczmy, staw, a klasztor koprzywnicki posiadał tu młyn. Z kolei sołtys w Zakrzowie miał dwa stawy, obok których stał jego młyn. Co ciekawe, Sułów w pierwszej notce o tej miejscowości graniczył z kilkoma wsiami, gdzie wsią Długosz nazwał także Kraśnik podobnie zresztą jak przy opisie Rudnika, ale już przy podaniu charakterystyki kolejnej miejscowości – Rzeczyca, Kraśnik znowu został nazwany przez Długosza miastem³⁷.

Podsumowując powyższe rozważania można powiedzieć, że w dziełach Jana Długosza znajdują się pośrednie i bezpośrednie informacje dotyczące Kraśnika i klasztoru kraśnickiego. Najcenniejszy jest oczywiście opis Długosza zawarty w *Liber beneficiorum*, zwłaszcza w warstwie szczegółowej dotyczącej uposażenia klasztoru. U Długosza znajdziemy także informacje dotyczące powiązań klaszto-

³³ AKKK, rkps 196, k. 103a, 104r; por. LB, t. 2, s. 499-500. Dziękuję za pomoc w tłumaczeniu p. Robertowi Sochaniowi.

³⁴ AKKK, rkps 196, k. 103a, 104r; por. LB, t. 2, s. 500-501.

³⁵ AKKK, rkps 194, k. 157v-158r; por. LB, t. 1, w: *Opera Omnia*, t. 7, ed. A. Przewdziecki, Cracoviae 1863, s. 340.

³⁶ AKKK, rkps 194, k. 157v-158r; por. LB, t. 1, s. 340-342.

³⁷ AKKK, rkps 197, k. 264r-276r; por. LB, t. 3, s. 384-385, 397.

ru, jego posiadłości oraz miejscowości w parafii kraśnickiej z innymi instytucjami kościelnymi, jak również informacje o stanie zabudowy obiektów kościelnych, np. czy były one murowane, czy też drewniane. Długosza jednak trzeba czytać z wielką ostrożnością, ponieważ mimo jego rzetelności zdarzały mu się drobne pomyłki i przekręcenia, jak np. wspomniane nazwanie Kraśnika wsią, byłego plebana Andrzeja Janem, i inne przeze mnie wcześniej wspomniane. Mimo tych zastrzeżeń trzeba jednak przyznać, że dzięki *Liber beneficiorum* nasza wiedza o późnośredniowiecznym Kraśniku, a także kraśnickim klasztorze kanoników laterańskich i jego uposażeniu jest pełniejsza.

słowa kluczowe: fundacja i uposażenie klasztoru w Kraśniku; średniowieczny Kraśnik; *Liber Beneficiorum* Jana Długosza; Jan Rabsztyński

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej
rkps 194, 196, 197.

Archiwum Narodowe w Krakowie
perg. 887, 889, 898.

Archiwum OO. Kanoników Laterańskich przy kościele Bożego Ciała w Krakowie.
perg. 109.

Biblioteka Jagiellońska
perg. 197.

Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego, ks.12 (1445-1461),
red. J. Wyrozumski, Warszawa 2004.

Ioannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae, lib. XII (1445-1461), ed.
G. Wyrozumski, Cracoviae 2003.

Ioannis Dlugossii senioris canonici cracoviensis Vitae Episcoporum Poloniae, ed. I. Polkowski, w: *Opera Omnia*, t. 1, Cracoviae 1887.

Joannis Dlugosz senioris canonici cracoviensis Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis, t. 1-3, w: *Opera Omnia*, t. 7-9, ed. A. Przedziecki, Cracoviae 1863-1864.

Materiały do Kodeksu Dyplomatycznego Małopolski, t. 5, za lata 1451-1506, <http://users.man.poznan.pl/~mdkdm/dokumenty.html> (dostęp: 23.02.2016).

Opracowania

Bielak W., *Dokument fundacyjny klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich w Kraśniku*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 107 (2017) s. 23-32.

Gliński T., *Kanonicy regularni (Bożecialki) w opinii Długosza*, w: *Studia z dziejów kościoła Bożego Ciała w Krakowie*, red. Z. Jakubowski, Kraków 1977.

Graff K., Graff T., *Średniowieczne korzenie Polski. Historia dla każdego*, Kraków 2015.

Kowalski M.D., *Dzieje autografu katedralno-kolegiackiej części Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis Jana Długosza*, „Studia Źródłoznawcze”, 46 (2009) s. 83-94.

- Kurtyka J., *Rabsztyński Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 29, Kraków 1986, s. 568-572.
- Kurtyka J., *Tęczyński. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997.
- Łatak K., *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Elk 1999.
- Łatak K., *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002.
- Łatak K., Nalbach S., *Ze studiów nad kulturą umysłową kanoników regularnych krakowskiej prepozytury Bożego Ciała w XV i XVI wieku*, Kraków 2009.
- Papée F., *Zabicie Andrzeja Tęczyńskiego i proces wielki szlachecko-mieszczański*, w: *Studia i szkice z czasów Kazimierza Jagiellończyka*, Warszawa 1907.
- Piotrowicz K., *Długosz Jan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 5, Kraków 1939-1946, s. 179.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*, opr. S. Kuraś, w: *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 3, Warszawa 1983.
- Zielińska E., *Kultura intelektualna kanoników regularnych z klasztoru w Kraśniku w latach 1469-1563*, Lublin 2002.

THE KRAŚNIK MONASTERY IN JAN DŁUGOSZ'S WORKS

Summary

The author analyzes the information about Kraśnik and the monastery in Kraśnik included in Długosz's works, with particular emphasis on *Liber Beneficiorum*. Długosz's source is certainly a valuable supplement to other manuscripts related to the original endowment of the monastery of the Canons Regular of Lateran, who came to Kraśnik from Kazimierz (near Cracow), from the Corpus Christi Monastery. Długosz, however, made smaller and larger mistakes, so his source should be carefully verified. The author also gives a Polish translation of the most important fragments of *Liber Beneficiorum* about the Kraśnik monastery. The Kraśnik monastery played an important part in Polish culture, not only because of its book collection but also because of the special significance of the Polish language in this monastery. In the document issued by the bishop of Cracow, Jan Lutek from Brzezcie, who approved the document of the founder, Jan Rabsztyński, on 13 March 1469, there is, among others, a regulation stating that a provost should be elected from those monks who could speak Polish fluently.

Keywords: the foundation and endowment of the monastery in Kraśnik, medieval Kraśnik, *Liber Beneficiorum* by Jan Długosz, Jan Rabsztyński

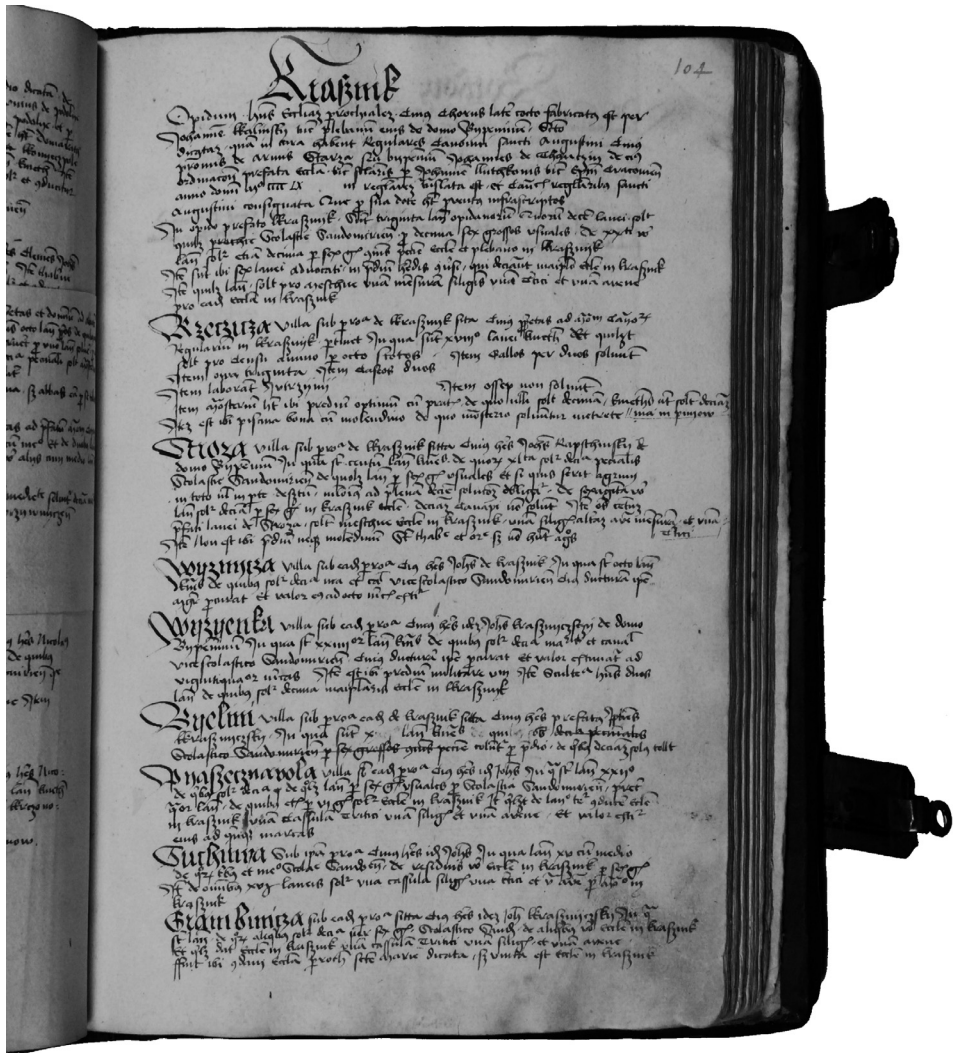
Translated by Aneta Kiper

131.

Monasterium q̄rtu ordims Canonicoꝝ te
galaru b̄ti Augustini Crāc dioc̄ in Crāsnyk

Johannes Andre de Thanzq̄ vocatus Kuffinſſi domicellus et miles Crāsnyk duxit
Rud̄ in Crāsnyk de Oranie b̄p̄p̄m̄ A Johanne de Thanzq̄ in Castellano Crāc
conuen patris suo germano p̄p̄p̄m̄ et indictus in opido suo Crāsnyk Oranie
in honore et laude diuine fidei quoq̄ et Religione xp̄iane affectus Et Eccl̄ia
parochial in Crāsnyk agonaſteriu beati Augustini Canonicoꝝ regu
laru fundit ratis p̄ouentis et redditis Eccl̄ie p̄p̄ſite in Crāsnyk p̄o ſu
ſuandis et fruendis Ratus Religionis et eccl̄ie Honore ſuſtine Eccl̄ia itaq̄
ſp̄ſata in Crāsnyk ex morte Johannis Kuffinſſi eius ultimi et immediati
heredis vacante Johannes Luſſſſſus Epus Crāsnyk a p̄p̄ſite Johanne
de Thanzq̄ in Castellano Crāsnyk et nepote ſuo Johanne Kuffinſſi exora
tus Eccl̄iam p̄ſatam in Crāsnyk de ſeculari Oranie domi nullius quadam
regime ſeculari nono die lune Trina m̄ay in ſp̄ſatam inſtat Eam q̄ Religioni
et ſc̄ib̄us Canonicoꝝ Regularu vitam vtramq̄ vtilia vix et contempla
tiua p̄ſtantibus et horas nocturnas et diurnas Rem q̄ diuina exple
turus p̄ſpectus temporibus ab eis poſtenda Regendam ſubſtantia et
curandam ſuſtinet ſuſcorporat in p̄p̄ſitat p̄uilegiat et in ſcribit
ordims Patro in p̄ſati Johanne Kuffinſſi conſiſſi ſpeciali accedente
et vacante p̄p̄ſite accedente ſc̄is aut ex ſe dicit in defectu ydonei p̄p̄ſiti
ex ſc̄ib̄us agonaſterii coſp̄ſit in ſc̄ib̄is eligant Et ſc̄ib̄us p̄ſa
tis coſp̄ſit de Regim̄e ſe in haberi vtili et ſeruando eccl̄ie
conſuetudinibus Eccl̄ie vero Crāsnyk in ſc̄ib̄is ſe in omnibus ſuſtinet
Eccl̄ie q̄ monaſterii p̄ſati in Crāsnyk primarius p̄p̄ſitus et la
tus Johannes de Bichtſom Patro ordims et agonaſterii p̄ſati can
tu alijs ſc̄ib̄is ex monaſterio coſp̄ſit de Regim̄e in adiutorium
ſc̄ib̄i p̄ſatam ſc̄ib̄is p̄ſatam coſp̄ſit de Regim̄e in adiutorium
in Crāsnyk Oranie ſc̄ib̄is Regit et vtiliter gubernauit Cuius quide
noui monaſterii in Crāsnyk ne ignorant p̄ſentibus Et ne a quocunq̄
impoſſibili poſſent ſuſtinet ſc̄ib̄os duxim et de ſc̄ib̄is in ſc̄ib̄i moda

Fot. 1. AKKK, Ms 197, k. 131r.

Fot. 2. AKKK, Ms 196, k. 104r.